

ТАРАС ГРИГОРОВИЧ ШЕВЧЕНКО ТА ЯНКО КРАЛЬ – ДВОЄ АВТОРІВ, ОДНА ПОЕТИКА (КОМПАРАЦІЯ СЛОВАЦЬКОГО Й УКРАЇНСЬКОГО РОМАНТИЗМУ)

Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Філологія. Соціальні комунікації. Випуск 1 (31).

Сабол Я. Тарас Григорович Шевченко та Янко Краль – двоє авторів, одна поетика (компарація словацького й українського романтизму); 7 стор.; кількість бібліографічних джерел – 5; мова – українська.

Анотація. По суті, від зламу XVIII та XIX ст. починаємо говорити про нову європейську літературу. Саме романтизм втручається в старі форми й принципи творення художнього тексту й суттєво міняє їх, приносить нову модерну композицію структури. Основним знаком романтичної літератури можна вважати тенденцію відходу від старого дидактично-проповідницького типу літератури. Без сумніву окремі слов'янські народи в цьому періоді взаємно впливали один на одного, збагачувались взаємно, є безсумнівне. Однакові риси знаходимо в окремих слов'янських літературах на багатьох рівнях – на рівні жанру, мотивів, ідей, інспірації народною творчістю. Крім революційних мотивів, які можемо знайти в поезії Тараса Шевченка, саме народна творчість есенціально модифікує його текст на рівні формальної структури, мотивів, але й жанрових різновидів. Поєднання революційних, народних та фольклорних елементів у художньому тексті наявне в творчості Янка Краля й Тараса Шевченка. Постульована подібність уможливила спільність історичного контексту слов'янських народів.

Ключові слова: романтична література, народна поезія, Янко Краль, Тарас Григорович Шевченко, поезія.

Період Просвітництва вніс у літературну й культурну сферу нові тенденції розвитку, які в кожній з європейських літератур вступали в саму структуру поетичного думання й вносили зміни в розуміння старих жанрових норм. Філософія Просвітництва – й взагалі культ особи, людини – вплинула на вигляд практично кожного з пластів художнього тексту, причому це торкалося не лише теми твору, але й мотивів та характеристик персонажів.

Однак, просвітницька література на рівні композиції сюжету ніби не була в силі зрестися класичного методу будови розповіді у вигляді паратактичності – лінійного укладання мотивів підряд, один за одним.

По суті, від зламу XVIII та XIX ст. починаємо говорити про нову європейську літературу. Саме романтизм втручається в старі форми й принципи творення художнього тексту й суттєво міняє їх, приносить нову модерну композицію структури.

Основним знаком романтичної літератури можна вважати тенденцію відходу від старого дидактично-проповідницького типу літератури. Вартісний художній твір, проте, вимагає цілий діючий комплекс, систему функціонування літературного життя. В цьому періоді можна говорити про будовання таких важливих елементів існування літератури й літературного життя взагалі, якими було будовання літературного ґрунту з точки зору мови, філософії, суспільної та економічної ситуації.

Постійно, однак, у наведених відносинах спрямовуємо увагу більше на об'єкт, ніж на

суб'єкт. Наприклад, абсенція народної, кодифікованої мови спричинила виразну абсенцію літературної традиції, на яку б могла (нововиникаюча література) спиратися, а водночас її «негувати».

На початку XIX ст. були створені умови для поезії, щоб вона могла перейти від категорій «загального» до «конкретного», до індивідуального, від «споглядання» реальності до пізнавання «внутрішньої» сфери людини, від конвенції у формі та змісті до багатогранності й різнобарвності. Поетична творчість утворила потрібний ґрунт для того, щоб література могла пройти із зростаючою настирливістю від категорій «об'єктивного» до «суб'єктивного».

Йшлося про намагання все більше зашифрувати, закодувати текст, зробити його таємнішим, вкриваючим цілу свою таємницю. Ця риса стає симптомною для дальшого розвитку словацької літератури (як цілого) у XVIII та передусім у XIX ст.

Виразним феноменом практично в кожній зі слов'янських літератур є думка, ідея слов'янської взаємності. Те, що окремі слов'янські народи в цьому періоді впливали один на одного, збагачувались, є безсумнівне. Спільні риси знаходимо в окремих слов'янських літературах на багатьох рівнях – на рівні жанру, мотивів, ідей, інспірації народною творчістю. Фольклор є виразним феноменом, який вступає в авторську творчість, зокрема, в авторську мистецьку творчість у словацькому й українському середовищі до сьогодні.

Про взаємний творчий обмін мистецькими наративами свідчить, наприклад, факт жанрової подібності, згоди у використанні ліричної

атрибутики суб'єктивної поетичної творчості з назвою «Дума» (думка). На цей факт звертає увагу відомий словацький історик літератури Мілан Пішут, який констатує: «Не випадково Л. Штур для свого циклу обирає назву «Думки вечірні» (1838–1840). Українська народна поезія своїми «думками» в тридцятих роках проникає на всі боки, передусім в польську, чеську й словацьку літературу» [3, с. 278]. Посилаючись на Дмитра Чижевського, Мілан Пішут пише, що «суттєві тони народної пісні зуміли найкраще виразити такі поети, як Тарас Шевченко та Янко Краль» [3, с. 279].

Про взаємну обізнаність між обома слов'янськими літературами свідчить й резонанс Шевченкової творчості в словацькій літературі вже в XIX ст. С. Г. Ваянський у своїй «Статті про світову літературу» згадує поезію Тараса Григоровича Шевченка й звертає увагу на його вірш, присвячений Павлу Йозефу Шафарику, слов'янському поету та літературознавцю, який виразною мірою вплинув не тільки на розвиток чеської та словацької літератур, але й на тогочасну суспільну думку:

*І – о диво! Трупи встали
Очі розкрили:
І брат з братом обнялися,
І проговорили
Слово тихої любові
Навіки і віки!
І потекли в одно море
Слав'янській ріці!
Слава тобі, любомудре,
Чеху – слав'янине,
Що не дав ти потонути
В німецькій пучині
Нашій правді! Твоє море
Слав'янськеє, нове,

Слава тобі, Шафарику,
Вовіки і віки,
Що звів еси в одно море
Слав'янській ріці. [5, с. 231]*

Крім революційних мотивів, які можемо знайти в поезії Тараса Шевченка, саме народна творчість есенціально модифікує його текст на рівні формальної структури, мотивів, але й жанрових різновидів. Поєднання революційних, народних та фольклорних елементів у художньому тексті наявне в творчості Янка Краля й Тараса Шевченка. Постульовану подібність уможливила спільність історичного контексту слов'янських народів.

Про поезію обох авторів можна констатувати, що внутрішня динаміка в рамках авторської поетики рухається в напрямку «від загального до конкретного, від слов'янського до словацького (українського – Я. С.), від ілюзивної краси до життєвої реальності, від ідилії до балади» [3, с. 33].

Суть цієї думки легше відчутти, ніж пояснити [1, с. 5] – так звучить відповідь Реми де Гоурмонта на питання, що таке романтизм. Ця відповідь за декілька років пройшла через безліч рук, які вишліфували її грані настільки, що вона втратила свою блискучість – у випадку, коли люди не вміли впоратися з дефініцією цього напрямку, стільки разів ховалися за (лякаючо) точну дефініцію із краплиною французького есприту.

Цей вислів згадуємо стосовно до словацької літератури тому, що хоч знаходимо подібні елементи в літературах обох народів (словацького й українського), мусимо припускати, що в кожній з них існує багато різних тенденцій, напрямів, ліній. Людські емоції не розвиваються, тому можна припускати, що і література не розвивається – міняє лише свою поетику, вона вибирає із скриньки Пандори саме ті емоції, які були певний час забуті, щоб з них стерти порох десятиліть. Результатом діяльності романтичних авторів тому не є (й не міг бути) світ «інших емоцій», але скоріше світ старих емоцій в «новому одязі». Йдеться про інше бачення дійсності, використанням іншої форми мови. Й ця різниця виявляється і всередині однієї романтичної генерації авторів.

Це вже не є реальність як тональність у класицистичному принципі, але й антитегічний принцип онтологічного розуміння буття. Романтична генерація, як і кожна генерація, бачить світ по-своєму, й здебільшого йдеться про погляд протилежний до погляду попередньої генерації. Намагається вона творити речі в новому порядку, дефініціювати їх у новій констеляції способом, який їй підходить, у новій поетичній мові й тому, бо й наперекір вислову, що література не розвивається, поетична мова може застаріти.

Можна констатувати, що в творчості Тараса Шевченка та Янка Краля є основною ентитою принцип флуктуації, динаміка в образному рівні та формальному розумінні.

Жанри елегії та оди вичерпалися. Коли не будемо думати про орлів, соколів і гори, які вже перестали наповнювати свою романтичну символіку завдяки своїй долі, завдяки тому, що стосовно до словацького й слов'янського романтизму цілі генерації в металітературному перцепційному розумінні поводитися не адекватно, формалістично, коли не будемо думати про символи, що стоять перед нами мовчазно й архаїчно, залишаться нам відчуття таке модерне й сучасне, відчуття глибокої медитативності, темноти, порожнечі, максимальної скрути й безвиході, але водночас і сильного опору стосовно старого стану й світу.

Тарас Шевченко та Янко Краль у своїй творчості набагато інтимніші, ніж їхні попередники. Їхне поетичне думання проникає глибоко у внутрішній світ людини, витісняє їхне еґо на поверхню, й таким чином народна поезія завдяки обом поетам заслуговуватиме зайняти місце на сцені нового європейського контексту.

Література

1. Litteraria XVI. Literárny romantizmus. – Bratislava : Veda, 1974.
2. Matuška A. Dielo II. / Alexander Matuška. – Bratislava : Tatran, 1990.
3. Pišút, M.: Romantizmus v slovenskej literatúre. / Milan Pišút. – Bratislava : Slovenský spisovateľ, 1974.
4. Sabol, S. J.: Teleologický a estetický status slovenského klasicizmu a romantizmu. / Ján S. Sabol. – Prešov: Vydavateľstvo Michala Vaška, 2007.
5. Шевченко Т. Г. Повна збірка творів у трьох томах. – Том I. / Тарас Григорович Шевченко. – Київ : Державне видавництво художньої літератури, 1949.

Ян Сабо́л

ТАРАС ГРИГОРЬЕВИЧ ШЕВЧЕНКО И ЯНКО КРАЛЬ – ДВА АВТОРА, ОДНА ПОЭТИКА (КОМПАРАЦИЯ СЛОВАЦКОГО И УКРАИНСКОГО РОМАНТИЗМА)

Аннотация. В сущности, от перелома XVIII и XIX в. начинаем говорить о новой европейской литературе. Именно романтизм вмешивается в старые формы и принципы создания художественного текста и существенно меняет их, приносит новую современную композицию структуры. Основным знаком романтической литературы можно считать тенденцию отхода от старого дидактико-проповеднического типа литературы. То, что отдельные славянские народы в этот период влияли друг на друга, обогащались, неопровержимо. Одинаковые черты находим в отдельных славянских литературах на многих уровнях – на уровне жанра, мотивов, идей, инспирации народным творчеством. Кроме революционных мотивов, которые можно найти в поэзии Тараса Шевченко, именно народное творчество модифицирует его текст на уровне формальной структуры, мотивов, а также жанровых разновидностей. Синтез революционных, народных и фольклорных элементов в художественном тексте прослеживается в творчестве Янка Краля и Тараса Шевченко. Постулированное сходство определило общность исторического контекста славянских народов.

Ключевые слова: романтическая литература, народная поэзия, Янко Краль, Тарас Григорьевич Шевченко, поэзия.

Mgr. Ján Sabol, PhD., ArtD

TARAS SHEVCHENKO AND JANKO KRAL – TWO AUTHORS, ONE POETICS (COMPARISON OF SLOVAK AND UKRAINIAN ROMANTICISM)

Summary. Since the turn of the 18th and 19 century we start talking about modern European literature. The very romanticism interferes into the old forms and principles of creation of literary text and changes them considerably bringing new modern composition of structure. The tendency of divergency from the old didactic and propagandistic type of literature can be considered as the main characteristic feature of romantic literature. The fact that some Slavic people of that period influenced on each other and enriched reciprocally is evident. Similar characteristic features we can find in some Slavic literatures at many levels – at the level of genres, themes, ideas, inspiration with the help of folk arts. Except the revolutionary themes which we can find in Shevchenko's poetry only the folklore essentially modifies his text at the level of formal structure, themes, and types of genres. The unification of the revolutionary, national and folklore elements in a literary text is presented in the works of Janko Král and Taras Shevchenko. This similarity made possible the common historical context of Slavic people.

Key words: Romantic literature. Slovak literature. Ukrainian literature. Janko Kral. Taras Shevchenko. Poetry.

Стаття надійшла до редакції 1.01.2014 р.

Мгр. Ян Сабо́л, к. н., к. м. – філософський факультет, Університет ім. Павла Йозефа Шафарика, Кошице, Словаччина, старший викладач.